
Stručni rad

Primljen: 19. 9. 2017.

Prihvaćen: 28. 3. 2018. (str. 117-140)

UDK 339.924:338.43(497.11)

339.96(4-672EU)

COBISS.SR-ID 262410508

AGRARNA POLITIKA I RURALNI RAZVOJ EVROPSKE UNIJE I SRBIJE

Ivan Stojanović¹
Aleksandar Manić²
Nenad Nerić³

REZIME

Poljoprivrednom sektoru u privrednoj strukturi Evropske Unije (EU) daje se najveći značaj, za njegovo finansiranje izdvajaju se najveća sredstva iz budžeta. Nove reforme EU istakle su važnost ruralnog razvoja, kroz primenu raznih programa i strategija. Obnova i prosperitet srpskog agrara i ruralnog razvoja nalazi se u implementaciji i prihvatanju standarda CAP (Zajednička poljoprivredna politika). U proteklim decenijama, Srbija je načinila značajne korake za sprovođenje mehanizma politike EU, međutim CAP je obimna, zahteva dosta vremena i mnogo više truda od dosad uloženog, kako bi se sprovela kompletna standardizacija sektora. Potrebno je ukazati na osnovne principe CAP, ukazati na trenutno stanje agrara u Srbiji i primenu propisa, edukovati i motivisati celokupni agrarni aparat i poljoprivrednike, pojačati marketing, itd. Najvažnije je ubrzati procese i dati veći značaj usaglašavanju CAP sa poljoprivredom Srbije, kako ne bi došlo do zastoja tokom prijema u ravnopravno članstvo Evropske Unije.

KLJUČNE REČI

CAP, REFORME AGRARA, RURALNI RAZVOJ, AGRARNA POLITIKA SRBIJE, IPARD

¹ Doktorant Fakulteta za menadžment Zaječar, Mercator S doo zreonica banana 804, Vazduhoplovaca 1/11, stojanovicivan44@gmail.com

² Doktorant Fakulteta za menadžment Zaječar, Gradska Uprava grada Zajecar, Trg oslobođenja bb, aca.manic.za@gmail.com

³ Doktorant Fakulteta za menadžment Zaječar, Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, nenad.neric@gmail.com

UVOD

CAP (Common Agricultural Policy – CAP) je jedna od najstarijih politika EU. Nastala je na samom početku ujedinjenja zapadnoevropskih naroda nakon drugog svetskog rata. Agrarna politika razvijala se paralelno sa razvojem Unije tokom dugogodišnjih procesa, neprekidnih promena, integracija velikog broja subjekata, koji su se odvijali unutar nje. Kao i na razvoju interesa zasnovanih na spoljnotrgovinskim odnosima van granice EU (Mihajlović, 2011). Zajednička poljoprivredna politika uticala je na: povećanje poljoprivredne proizvodnje i produktivnost, izmenu proizvodne strukture, stabilizaciju unutrašnjeg tržišta, povećanju izvoza, nezavisnosti od uvoza, zaštiti i povećanju prihoda proizvođača, sigurnosti u snabdevanju itd (Babović i Tasić, 2013). Sve pomenuto, dovelo je da se EU danas nalazi na samo vrhu liste najvećih uvoznika i izvoznika poljoprivrednih proizvoda u svetu. U budžetu Unije CAP je uvek zauzimala značajno mesto. Velika sredstva izdvajala su se za finansiranje poljoprivrede i ruralni razvoj EU. CAP ujedno predstavlja i najveći rashod i spada u red najkritikovanije i medijski osporavane politike.

Sektor poljoprivrede u Srbiji proteklih decenija, nakon svih negativnih izazova sa kojima se u prošlosti suočavao, doživeo je ozbiljan privredni pad i ekonomsku krizu. Oporavak srpske poljoprivrede i ruralni razvoj, privredni rast i konkurentnost poljoprivrednih proizvoda, poboljšanje standarda i očuvanje životne sredine, mogući su samo uz integraciju i primenu propisa CPU. Srbija je poslednjih godina krenula u sistemske i strukturne reforme agrara. Usvojila je strategiju za poljoprivredu i ruralni razvoj. Opočela je integraciju CAP i usaglašavanje sa zakonodavstvom EU uz pomoć finansijske donacije raznih fondova i programa (SAPARD, IPA, IPARD itd). Međutim, još uvek je suočena sa mnogim problemima i izazovima koji remete poljoprivredni oporavak, privredni rast i razvoj.

Nema sumnje da je jedno od najtežih poglavlja u pregovorima za pristupanje EU, upravo poglavlje poljoprivrede. Poglavlje zahteva dosta truda, dobru organizaciju i prioritetnost u sprovođenju i usaglašavanju, jer više od jedne trećine svih propisa za pristupanje je, upravo, iz ovog sektora. Imajući u vidu težinu i komplikovanost CAP i integracionog procesa, kao i nepovoljno stanje srpskog agrara, uočava se velika odgovornost u standardizaciji i ubrzanju procesa na putu ka ravnopravnom članstvu u EU.

Rad ima za cilj, najpre, da u kratakom opisu istakne značajne događaje koji su uticali na razvoj i reforme CAP. Zatim, da predstavi značaj poljoprivrede i ruralni razvoj EU, ne samo kao stvar njenog unutrašnjeg pitanja, već i da ukaže na značaj politike i za buduće kandidate. Da predstavi agrar Srbije, tekuće i potencijalne probleme sa kojima se zemlja suočava. Da ukaže na dosadašnja usaglašavanja zakonodavstva i propise, primenu programa i strategije, proširi i produbi temu itd. Da, na osnovu pomenutih argumenata, istakne značaj

implementacije i usaglašavanje CPU i srpskog agrara za napredak celokupne privrede republike.

1. ZNAČAJ AGRARA U POLITICI EVROPSKE UNIJE

Zajednička poljoprivredna politika je jedna od najvažnijih politika u Evropskoj Uniji. Predstavlja deo političke ekonomije koja je usmerena na razvoj poljoprivrede i ruralni razvoj Unije. Agrarna politika povezana je različitim aktivnostima u okviru nacionalne politike ili viših integracija, za čiju se realizaciju izdvaja najveći procenat sredstava iz zajedničkog budžeta. CPU je usmerena ka jačanju mehanizma da se odupre stalnim pritiscima i izazovima rastuće svetske konkurencije. Politika se reguliše i kreira na nivou članica i predstavlja direktnu vezu zajedničkog tržišta. Efikasnost zajedničke poljoprivredne politike ogleda se u međusobnom usaglašavanju ciljeva i vremena primene agrotehničkih mera (ekonomske i tehničko-tehnološke mere, zemljišna politika, organizaciono administrativne i pravne mere itd). Na teritoriji EU živi veliki broj poljoprivrednika koji su na različitim nivoima društvenog i ekonomskog stepena razvoja. Politika treba da obezbedi dobar prehrambeni sistem i poboljša životni standard poljoprivrednika. Takođe, treba da obezbedi adekvatnu jeftinu i zdravstveno-bezbednu hranu za sve, a koja je dostupna tokom cele godine. Neki od značajnih ciljeva zajedničke poljoprivredne politike su: povećanje produktivnosti, stabilizacija tržišta, zajednička pravila konkurentnosti, optimalno korišćenje faktora proizvodnje, tehnički razvoj i modernizacija, stabilni prihodi, bolji životni standard, zaštita životne sredine itd. Takođe, u te ciljeve spada i stvaranje mehanizma u cilju jedinstvenog formiranja cena, stvaranje posebnih fondova za finansiranje i pomoć, kao i težnja da se na jednoj strani zaradi, a na drugoj ostvari jeftinije snabdevanje za preradu i proizvodnju (Živadinović i Milovanović, 2011).

1.1. Istorijски razvoj agrara Evropske Unije

Od svog nastanka pa do šezdesetih godina, agrarna politika se razvijala u pravcu svog formiranja i utemeljenja. U tom periodu izvršene su velike subvencije u poljoprivredi. Sa Maršalovim planom dolazi do procvata poljoprivrede i, već nakon toga, na tržištu dolazi do pojave viškova hrane (1949/50 godine). Francuska, Holandija i Danska postaju glavni izvoznici, dok su Zapadna Nemačka i Britanija bili glavni uvoznici poljoprivredno-prehrambenih proizvoda. Prvi značajniji sporazum agrarne politike postignut je tokom konstituisanja Evropske ekonomske zajednice 1957. godine u Rimu. Sporazum je poljoprivredu uključio u zajedničko tržište i svojim odredbama dao je ciljeve ka kojima će se kretati zajednički agrar. Međutim, sporazumom tada nije definisan precizan mehanizam za ostvarenje tih ciljeva. Na konferenciji, koja je održana 1958. godine, donose se standardi i prave prvi koraci ka realizaciji zajedničke agrarne

politike. Politika je uspostavljena 5 godina nakon potpisivanja ugovora, zbog toga što mnoge zemlje nisu reagovala adekvatno i zainteresovano za zajedničku politiku. Ciljevi agrarne politike bili su: da se obezbede dovoljne količine hrane, da se uvoznici pretvore u izvoznike, ubrza rast i produktivnost, da se uspostavi stabilizacija tržišta poljoprivrede, obezbede garantovane cene, poboljša tehnički napredak i bolji kvalitet i ispravnost proizvoda, da se uvede sistem direktnog podsticaja dohotku i uvede sistem kvota itd. Sve ovo, imalo je za cilj da se poboljša standard poljoprivrednika. Članom sporazuma 34, o konstituisanju EZ, stvorene su odredbe za osnivanje zajedničkog poljoprivrednog tržišta, u težnji da se uklone sve moguće prepreke koje mogu ometati uspešno sprovođenje unutrašnje trgovine. Sporazum je imao i cilj održavanja zajedničke carinske barijere, koja je bila usmerena ka trećim zemljama, tada za šest poljoprivrednih proizvoda (Živadinović i Milovanović, 2011).

Na konferenciji 1962. godine donet je novi paket mera CPU. EAGGF (Evropski poljoprivredni garantni usmeravajući fond) činili su Garantni odsek i Odsek za usmeravanje, koji su pokrivali troškove investicija i strukturnog prilagođavanja. Pokrivenost donetih mera iznosila je oko 85% proizvodnje EU. Tri definisana principa iz 1962. godine, na kojima se temelji agrarna politika kroz okvire zajedničke organizacije jedinstvenog tržišta, su:

1. Pravila o slobodnom protoku robe između članica zemalja (regulacija i određivanje zajedničke cene, dodela pomoći bez obzira na lokaciju ekonomskog subjekta, sprovođenje administracije i zajedničke spoljne politike itd);
2. Određivanje aktivnosti prioriteta Unije (dodela prioriteta poljoprivrednim proizvodima iz Unije u odnosu na one uvezene iz trećih zemalja, zaštita unutrašnjeg tržišta izazvana poremećajima u svetu i niskim cenama uvezene proizvoda iz trećih zemalja itd);
3. Princip finansijske solidarnosti (nastoji da svi troškovi nastali u Uniji, primenom agrarne politike, moraju biti podeljeni na sve zemlje članice). Evropski fond za agrarno usmeravanje i garancije osnovan je 1964. godine i finansirao je sprovođenje CAP (Mihajlović, 2011).

Šezdesete i sredina osamdesetih godina prošlog veka, predstavljaju period prosperiteta, u kome se daje velika podrška i pomoć agraru. Politika je usmerena ka modernizaciji i industrijalizaciji. Od osamdesetih do 1992. godine je suočavanje Evropske zajednice sa velikim tržišnim viškovima i smanjenjem pomoći agraru (pokušaj smanjenja budžeta). U Holandiji, gradu Maastrichtu, 07.02.1992. godine, potpisan je ugovor o EU, koji je stupio na snagu 01.11.1993. godine, gde je stvorena današnja Evropska Unija, nastala iz ugovora: Evropske Zajednice, Evropske Zajednice za uglj i čelik i Evropske Zajednice za atomsku energiju. CPU je od 1992. do 2005. godine, bila zasnovana na politici direktnih plaćanja i sve više, politici ruralnog razvoja (Mihajlović, 2011). Ovo je značajan period i za srpski agrar, jer tada (od 2000. godine pa nadalje) počinju prvi

ozbiljniji koraci ka sistemskoj i strukturnoj rekonstrukciji jednog od najzahtevnijeg privrednog sektora republike.

1.2. Reforme agrarne politike Evropske Unije

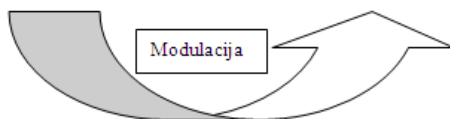
Zajednička poljoprivredna politika postigala je dinamičan rasti razvoj EU. Međutim, sa sobom je donela i nedostatke u pogledu pojave tržišnih viškova i više cene poljoprivredno-perhrambenih proizvoda, u odnosu na svet. Troškovi su opterećivali budžet i potrošače. Došlo je do narušavanja spoljno-trgovinskih odnosa. Politika je imala negativan uticaj na životnu sredinu. Tokom šezdesetih godina nastaju prvi pokušaji reforme zajedničke agrarne politike. Cilj reforme bio je smanjenje troškova, ali uz obezbeđivanje prihoda, koji će biti dovoljni da se agrar odvija bez većih problema. Komisija je 1968. godine objavila Memorandum, poznat kao „Menšoltov plan”, koji je sadržao tri direktive: o modernizaciji, o penzionisanju i socio-ekonomsku direktivu. U CAP 1972. godine, uvedene su mere u cilju modernizacije agrara, ali nisu pokazale znatan napredak. Ponuda i tražnja proizvoda još uvek nije bila izbalansirana, došlo je do pojave novih viškova. Nakon proširenja zajednice 1979. godine, Veće ministara je donelo izmene koje su se odnosile na sistem garantovanih cena. Uvedene su poreske obaveze, kako bi se smanjili troškovi skladištenja. Smanjeno je i subvencionisanje agrara. Radikalnija promena izvršena je 1983. godine, kada je uveden „Zeleni papir”. On je imao sledeću namenu: da izjednači ponudu i tražnju, da modernizuje proizvodnju u najugroženijim regijama zajednice, da analizira politiku i njenu primenu, da da nova rešenja za budući razvoj itd. Savet je 1988. godine prihvatio mere koje ograničavaju sredstva, koja se izdvajaju iz budžeta namenjena za finansiranje poljoprivrede, poznate kao „Vodič poljoprivrednih troškova”(Mihajlović, 2011).

Jedna od najznačajnijih i najobimnijih reformi je Mekšerijeva (Rej Mekšerijem Komesar za poljoprivredu). Predložena je od strane komisije EU 1991. godine, a ocenjena kao uspešna 1992. godine. Reforma je nastala pod uticajem spoljnih pritisaka i sve većeg zajedničkog tržišta. Cilj je bio: razvoj CAP-a, mere za uređenje tržišta, sniženje cena poljoprivredno-prehrambenih proizvoda (približavanje svetskim cenama), ograničenje proizvodnje. Reforma se odnosila i na direktnu podršku dohotku poljoprivrednicima i kompezaciona davanja, u vidu mehanizacije siromašnim gazdinstvima; na strukturno prilagođavanje, konkurentnost proizvoda na domaćem i svetskom tržištu, zaštitu životne sredine itd. EU je prihvatila paket GATT (General Agreement on Tariffs and Trade) 1994. godine, gde se, pored sporazuma o poljoprivredi (sanitarnim i fito sanitarnim merama), reguliše i pristup tržištu, odnos carinske konkurencije, interno-proizvodne i izvozne subvencije. U oktobru 1999. godine, ministri poljoprivrede zemalja članica EU složili su se za pregovore u okviru ulaska u STO (Svetska trgovinska organizacija), koji su otpočeli u martu 2000. godine. U gradu Doha (Katar), u novembru 2001. godine, otpočela je nova runda. Posle

dugih pregovora, 01.08.2004. godine, 147 članica STO postiglo je dogovor o otvaranju tržišta agrara i njegovih proizvoda, sa posebnim privilegijama za države u ruralnom razvoju (Živadinović i Milovanović, 2011).

Grafikon 1. Stubovi ZPP Izvor: Živadinović, Milovanović (2011: 22)

Zajednička poljoprivredna politika- ZPP (Common Agricultural Policy- CAP)			
I Stub: Tržišne intervencije (šećer, vino, maslinovo ulje, itd.) Direktna plaćanja (decoupling) Cross- compliance standardi			II Stub: Politika ruralnog razvoja
Multifunkcionalna poljoprivreda	Proizvodnja hrane	Zaštita životne sredine	Dobrobit seoskog stanovništva

Izazovi, pred kojima se tada našla agrarna politika, odnosili su se na unutrašnja i spoljna pitanja Unije, nove runde pregovora STO, sve veću konkurenciju proizvoda iz trećih zemalja, kao i na troškove, koji su nastali usled proširenja i opterećenja budžeta, izazvani slabo agrarno razvijenim novoprimitivnim članicama. Sve su ovo bili dobri indikatori za proširenje i produbljivanje postojećih zakona i ugovora. Stvoreni su dobri uslovi za početak nove reforme nazvane „Agenda 2000” za razvoj poljoprivrede u Uniji, u periodu od 2000. do 2006. godine. Uvedena je podela ZPP na dva stuba i stavljen naglasak na modulaciju, gde je omogućeno članicama da sredstva prebacuju iz stuba I u stub II (Grafikon 1). Ciljevi reforme odnosili su se na nadogradnju postojećih dobrih zakona iz 1992. godine. Poljoprivreda dobija multinacionalnu ulogu. Reformom se utiče na smanjenje viškova i kontrolu troškova. Utiče se na unapređenje sigurnosti i kvaliteta hrane, zaštitu životne sredine. Sprovodi se adekvatna obuka farmera. Pronalaze se alternative za zaposlenje i novi izvori prihoda. Poljoprivredincima se, iz fondova, pruža direktna pomoć i subvencije: ERDF-Evropski regionalni fond, ESF-Evropski društveni fond, EAGGF-Evropski garancijski savetodavni fond za poljoprivredu, FIG-finansijski instrumenti za ribolov (Živadinović i Milovanović, 2011).

Fischerova reforma sprovedena je 2003. godine. Obuhvata period od 2003. do 2004. godine. Cilj reforme bio je usmeren na nove standarde iz oblasti kvaliteta i bezbednosti hrane i zaštite životne sredine. EU je trebalo da izdvoji više novca za implementaciju novog mehanizma, putem smanjenja direktnih plaćanja. Farmerima je data veća sloboda u pogledu odabira i zahteva proizvoda za plasman na tržište. Poseban akcenat je stavljen na potrebe i zahteve potrošača.

Agrar EU trebao je da dobije veći značaj na svetskom tržištu i postane još konkurentniji (da pomogne pregovaračku poziciju). Data je podrška tržištima, kroz interventnu kupovinu. Planirana su radikalna finansiranja poljoprivrednika putem direktnih subvencija itd. (Janković, 2009).

Agrarni savet EU je, u julu 2004. godine, usvojio, a u septembru 2005. godine, prihvatio politiku ruralnog razvoja za period od 2007. do 2013. godine. Zajednička agrarna politika sastoji se od dva stuba.

-Prvi stub. Direktna plaćanja i tržišne investicije odnose se na mere pružanja dohotka poljoprivrednicima kroz direktna plaćanja i tržišne intervencije. Sredstva za finansiranje prvog stuba su iz EAFG (Evropski garantni fond u poljoprivredi).

- Drugi stub. Ruralni razvoj, usmeren je na implementaciju programa i konkurentnost, pomoću zapošljavanju, inovacije ruralnog područja itd. Drugi stub imao je tri osnovna cilja (ose) i jedan horizontalni pristup LEADER: Mere za jačanje konkurentnosti (osa 1); Životna sredina i rukovođenje zemljištem (osa 2); Ekonomska diverzifikacija i kvalitet života (osa 3); i LEADER (osa 4, kombinacija sa ostalim osama) investicija i promocija lokalnog razvoja ruralnog područja, podrška privrednog i društvenog oživljavanja sela. Finansiranje drugog stuba bilo je iz EAFRD - Evropski fond za ruralni razvoj (Živadinović i Milovanović, 2011).

2. POLITIKA RURALNOG RAZVOJA EU, ZNAČAJ ZA REGION I BUDUĆE KANDIDATE ZA ČLANSTVO

Opstanak ruralnih krajeva, u čitavom svetu sve više se dovodi pod znak pitanja. Ugroženi su društveno-socijalni, poljoprivredni i drugi oblici ekonomske aktivnosti, kao posledica razvoja novih tehnologija i modernog načina života. EU je poslednjih decenija dala veliki značaj ruralnom razvoju (konkurentnosti, efikasnosti, finansiranju novih kandidata za članstvo). Na toj teritoriji EU, koja je bogata prirodnim i kulturnim dobrima, živi više od polovine stvanovništva. Proizvodnja hrane sa ovih prostora značajna je, ne samo za Uniju, već ima veliki udeo i u izvozu. Evropska komisija je 1989. godine osnovala pogramе koji su se odnosili na pripremu zemalja srednje i istočne Evrope za ulazak u članstvo Unije, a koji su kasnije objedinjeni u IPA program, to su:

-PHARE (Programme of Community aid to the countries of Central and Eastern Europe). Program pomoći namenjen za upravljanje investicijama i projektima, reformisanje administracije, ekonomska i socijalna kohezija kandidata itd;

-ISPA (International Sleep Products Association). Program namenjen izgradnji infrastrukture, namenjen transportu, zaštiti životne sredine itd.

-CARDS (Community Assistance for Reconstruction, Development, and Stabilization). Program se odnosio na period od 2000. do 2006. godine i bio je namenjen zemljama Zapadnog Balkana, za obnovu regiona, smanjenje

siromaštva, tržišne reforme, međuregionalne saradnje itd. Izdvojena sredstva iznosila su 4.65 miliona evra (Živadinović i Milovanović, 2011).

Pogram SAPARD (Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development) je naslednik PHARE. Osnovan je potpisom Saveta Evrope, juna 1999. godine, čija je primena stupila na snagu 01.01.2000. godine. Program je bio namenjen pomoći 10 zemalja članica centralne i istočne Evrope, za rešavanje strukturnog pilagodavanja agrara propisima EU. Obuhvatao je investiranje u poljoprivredna gazdinstva i ruralni razvoj. Program se odnosio i na ulaganja u posede i poboljšanje kvaliteta zemljišta, pošumljavanje, obrazovanje i osposobljavanje poljoprivrednika, zaštita potrošača itd. SAPARD definiše tri prioriteta: da se poveća tržišna efikasnost; da se prihvate standardi o kvalitetu i zdravstvenoj bezbednosti zbog učešća kandidata na tržištu; da se da podrška novim radnim mestima u ruralnoj sredini. EU je finansirala najviše 75% od projekta, a ostalo krajnji korisnici, izvođači radova i privatni preduzetnici. DIS (decentralizovno upravljanje fondovima) vršio je upravljanje projektima i fondovima. Cilj je bio da se potencijalni kandidati osposobljavaju i osamostale za upravljanje fondovima, a da se, pritom, ne traži predhodno odobrenje od strane EC (European Commission). Slabo formirani prioriteti u sprovođenju programa i nepripremljene operativne strukture, izazivale su kašnjenja u procesima, što je negativno uticalo na sprovođenje programa. Zbog toga, krajem 2002. godine izvršeno je povlačenje raspoloživih sredstava od 850.8 miliona evra, jer je bilo iskorišćeno samo 18%. Jedan od glavnih propusta, na osnovu izveštaja revizorskog suda, bilo je nepostojanje objektivnih kriterijuma za merenje ispunjavanja ciljeva programa (indikatora uspeha). Bilo je dosta izazova tokom realizacije programa. Načinjen je veliki broj zloupotreba prilikom raspodele sredstava i ona su obično završavala kod razvijenih farmera. Na primer, u Bugarskoj i Rumuniji bili su izdati sertifikati bez direktnog uvida. U Poljskoj je odbijeno 48% projekata - zbog nepotpunosti dokumentacije. Na lošu primenu SAPARD uticalo je i to, da je program pokrивao 50% sredstava, a druga polovina pokrivala se sopstvenim sredstvima korisnika. Potencijalni korisnici, koji nisu posedovali potrebni novac, morali su da ga obezede kreditiranjem, jer su isplate vršene po završetku projekta. Procedure i pravila su morala da se ispoštuju, bez njihovog adekvatnog sprovođenja i poznavanja nije bilo moguće finansiranje programa EU (Janković, 2009).

Tri najveća problema kandidata članica iz koncepta apsorpcije su:

-makroekonomski, veliki priliv pomoći izazivao je inflaciju i nestabilnost kursa;

-upravljačko-administrativni, na svim nivoima tj. blagovremeno prihvatanje projekata, koordinacija partnera i zainteresovanih strana, administracija, finansiranje i izrada implementacije itd;

-finansijski kapaciteti, tj. sposobnost finansiranja programa i podrška EU, rast budžetskog deficita, likvidnost (trošenje sopstvenog novca, zbog kasnijeg refundiranja). Programom SAPARD, za period od 2000. do 2003. godine, zemlje

kandidata dobile su ukupno 2.183,1 miliona evra. Imale su 12.913 odobrenih projekta, od 1.214,44 miliona evra raspoloživih (ugovorenih) sredstva, 322.25 miliona evra je bilo isplaćeno, što daje prosek od 22.6% kapaciteta apsorpcije (Wilkinson A, 2008).

Uredbom Evropskog saveta, 2006. godine, uspostavljen je IPA (Instrument for Pre-Accession Assistance). Program je bio namenjen podršci zemljama kandidata i potencijalnim kandidatima za period od 2007. do 2013. godine. Instrument za predprisutnu pomoć bio je fokusiran na dva prioriteta: 1) da zemlje ispunjavaju političke i ekonomske kriterijume, da se izvrši usvajanje pravnih tekovina EU, da se ojača pravosuđe, oforme administrativni aparati itd; 2) Drugi prioritet bio je namenjena za korišćenje strukturnih i kohezionih fondova EU nakon pristupanja. Evropska Unija pružala je ciljanu i efikasnu podršku, u zavisnosti od realizacije razvojnog puta i statusa pridruživanja svakoj zemlji kandidatu. Uslov za korišćenje bio je status za članstvo i akreditovan DIS od strane Evropske komisije. Finansijska sredstva su se dobijala na osnovu unapred isplaniranog i razrađenog programa za realizaciju prioriteta u strateškim dokumentima EU. Prema modulu projektnog ciklusa, sa pet svojih faza: programiranje, identifikacija, formulacija, sprovođenje, evaluacija i revizija. Zemlje korisnice programa, bile su podeljene u dve grupe i to: kandidati za članstvo (Island, Turska, Hrvatska i Makedonija) i potencijalni kandidati (Srbija, Crna Gora, Bosna i Hercegovina, Albanija i Kosovo i Metohija). Upravljanje fondovima decentralizovanog sistema IPA mogli su da se odobre samo ako su bili ispunjeni minimalni uslovi opisani u aneksu Uredbe o sprovođenju programa. Za pomenuti period bilo je izdvojeno oko 11.5 milijardi evra (Janković, 2009).

Pet komponenti instrumenta za predprisutnu pomoć (IPA) bile su:

1) Komponenta I-Pomoć tranziciji i izgradanja institucija odnosila se na: podršku približavanja EU u ispunjavanju kriterijuma i standarda, jačanju institucija, učestvovanje u programima Zajednice i u radu agencija itd. Uslov da se izvrši odobrenje projekta od strane EC, bio je da ciljevi budu usaglašeni sa prioritetima MIPD (Multi-annual Indicative Planning Document), da projekat bude tehnički ispravan i usklađen sa vremenskim okvirima, da postoji organizaciona jedinica za sprovođenje projekta itd. Za program je izdvojeno 4.7 milijardi evra i bio je direktna bespovratna finansijska donacija EU.

2) Komponenta II-Regionalna i prekogranična saradnja odnosila se na: jačanje saradnje kroz lokalne i regionalne inicijative, održiv privredni i društveni razvoj, unapređenje životne sredine, razvoj preduzetništva i turizma, na olakšice u regionalnoj trgovini, upravljanje granicama, unapređenje i primenu zakona itd. Dodatna pomoć bila je u okviru višegodišnjeg projekta za svaku članicu ili grupu na nivou regiona NUTS (Nomenclature des Unites Territoriales Statistiques), za period od 2007. do 2012. godine. EU je za kandidate i one potencijalne za članstvo tada izdvojila 350 miliona evra.

3) Komponenta III-Ruralni razvoj odnosi se na finansiranje projekata za tehničku pomoć i investicione radove. Članice su dobijale sredstva iz fondova

(ERDF, ESF i Kohezioni fond) kako bi se ostvarila tri cilja: konvergencija, regionalna konkurentnost, zapošljavanje i evropska teritorijalna saradnja. U periodu 2007. do 2012. godine, ovu komponentu mogle su da koriste Hrvatska, Makedonija i Turska.

4) Komponenta IV-odnosila se na Razvoj ljudskih resursa. Cilj je bio ekonomska i socijalna kohezija, koja se odnosila na zapošljavanje, obrazovanje, obuke i socijalne inkluzije (samo na zemlje članice). Pomoć se pružala u formi garanta i tehničke pomoći.

5) Komponenta V- Ruralni razvoj bio je namenjen razvoju sela u zemljama kandidatima za implementaciju i upravljanje zajedničkom poljoprivrednom politikom EU. Za pripremu sredstva su se koristila iz EAFRD - Evropski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (Janković, 2009).

3. AGRARANA POLITIKA SRBIJE I USAGLAŠAVANJE SA POLITIKOM EU

Poslednjih decenija, Republika Srbija bila je suočena sa mnogim izazovima, koji su negativno uticali na celokupnu privredu. Najpre, zatvorenost jugoslovenske privrede ka međunarodnim tokovima, raspad SFRJ i gubitak tržišta između bivših republika. Nakon toga, međunarodne sankcije, zamrznuta finansijska sredstva, prekinute spoljnotrgovinske i ekonomske veze itd. Sve ovo, izazvalo je ozbiljnu ekonomsku krizu, pad privrednog rasta i tržišnog sistema. Pogoršali su se uslovi za rad, došlo je do smanjenja zaposlenosti i pojave siromaštva. Agrar Srbije ima značajne komparativne prednosti zbog svoje strateške pozicije, povoljnog geografskog terena, povoljnih klimatskih uslova, dobrog obrazovanja stanovništva itd. Republika raspolaže velikim površinama obradivog zemljišta, koje je visokog kvaliteta (80% spada u dobro, a 20% u visoku snabdevenost humusom. „Uspešna poljoprivredna proizvodnja se zasniva na „zdravom“ zemljištu, koje posredstvom svoje biološke aktivnosti i prirodne plodnosti, može obezbediti dobijanje proizvoda visoke nutritivne vrednosti, tokom dužeg vremenskog perioda, bez oslanjanja na velike input-e van proizvodnog sistema” (Lampkin, 1999).

Poljoprivreda je jedna od perspektivnih i suštinski značajnih privrednih grana za Srbiju. Iako je poslednjih godina izgubila na značaju, pod naletom drugih privrednih grana, najpre industrije, a danas sve više od tehnike i tehnologije, nauke i usluge itd. Poljoprivreda uspeva da odoli izazovu i lagano se vraća na lestvici najznačajnijih, upravo zbog toga što savremeni čovek sve više daje značaj kvalitetu hrane, proizvedene na zdrav i bezbedan način. Razvoj poljoprivrede i obavljanje procesa zavisi od mnogih društvenih i ekonomskih faktora. Pre svega, od dostignutog nivoa razvoja proizvodnih snaga i proizvodnih odnosa i njihovog uticaja na stanje i odnos u agraru (Nikolić i Mihajlović, 2017).

Implementacijom agrarne politike EU i primenom njenih zakona u srpskom agraru, stvorio bi se siguran ambijent za poslovanje, postigao bi se najviši nivo efikasnosti i konkurentnosti. Došlo bi se do povećanja procesa proizvodnje i prerade hrane, a samim tim, došlo bi i do oporavka i razvitka celokupne privrede.

Na osnovu dosadašnjeg iskustva ostalih članica, jedno od najtežih poglavlja u pregovorima o pridruživanju EU, jeste poglavlje koje se odnosi na poljoprivredu i ruralni razvoj. Put kojim Srbija mora poći do prijema u EU i ravnopravno članstvo, pun je izazova i teškoća. Donosi mnoge promene koje se tiču organizacije, kontrole sistema, proizvodnje, uspostavljanja evropskih standarda itd. Agrarna politika EU je u neprekidnom razvoju, prilično je komplikovana i podložna stalnim promenama. Potrebno je dosta vremena i truda, dobra koordinacija oko usklađivanja politike. Propisi CPU čine više od jedne trećine svih propisa EU. Zbog toga, poglavlje poljoprivrede treba da bude usmereno na prioritete, odnosno rad na sprovođenju svih propisa, koji su u vezi sa pridruživanjem srpske agrarne politike zajedničkoj poljoprivrednoj politici EU. Na izgradnji administrativnog aparata i nadležnih organa (zakonodavstva, institucijalnog i budžetskog aparata itd). Između ostalog i na: organizaciji tržišta maksimalne zagarantovane površine, prava na premije, kao i na sprovođenju zakonodavstva, finansiranju poljoprivrede itd. Najveću ulogu u integraciji i pridruživanju poljoprivrede Srbije i EU ima Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (MPZŽS). Međutim, zbog ozbiljnosti i obima posla, u saradnju je potrebno uključiti i druge organe i institucije: Kancelariju za evropsku integraciju, Ministarstvo ekonomije i ruralnog razvoja, Ministarstvo trgovine i usluga, Ministarstvo zdravlja, Privredna komora, Univerziteti, itd (Živadinović i Milovanović, 2011).

Ruralna područja u republici Srbiji zauzimaju 75.1% teritorije države (podaci sa popisa 2012. godine), u njima živi polovina populacije 49.9%. Poljoprivredna proizvodnja organizovana je na površini od oko 3.5 miliona ha, od toga obrađuje se 2.5 miliona ha. Najzastupljenije grane u ukupnoj godišnjoj poljoprivrednoj proizvodnji su: stočarstvo 43%, ratarstvo 42%, voćarstvo i vinogradarstvo 12%, ostalo 3%. Najveći udeo u proizvodnji imaju mala gazdinstva 48.1% od 2 ha zemlje (Nikolić i Mihajlović, 2017). Prema popisu iz 2012. godine, Srbija je imala 7.199.077 stanovnika. U periodu od 2002. do 2013. godine, broj stanovnika u zemlji je opao 4.15%. U ruralnim krajevima, broj stanovnika je opao za 10.9%, najviše u južnoj i istočnoj Srbiji i to, oko -18.7%. Starosna struktura, u proseku je 43.6 godina, u južnoj i jugoistočnoj Srbiji 45.7 godina; stopa nezaposlenosti je 26.9% i stopa neaktivnosti 40.5% (MPZŽS, 2017). Iz priloženog jasno se vidi zabrinjavajući podatak trenda osipanja i pada nataliteta stanovništva u Republici Srbiji, koji (sa godinama) sve više raste.

„Obeležja najvećeg dela ruralnog prostora u Srbiji su: retka naseljenost, depopulacija - sa izrazitim trendom demografskog izumiranja, visoka starost stanovništva, znatna zastupljenost dnevnih migracija nepoljoprivrednog i mladog stanovništva, slaba opremljenost saobraćajnim, komunalnim i objektima životnog

standarda, dominacija poljoprivrede i slaba diverzifikovanost ostalih proizvodnih i neproizvodnih delatnosti“ (Spalević, 2009).

Privredna struktura ruralnog kraja dosta zavisi od primene industrije, posebno od poljoprivrede i od iskorišćenja prirodnih resursa. Faktori niske produktivnosti ruralnog kraja ogledaju se kroz nepovoljan položaj poljoprivrednog sektora i ruralnih područja. Ograničenja su izražena i kroz nepovoljan tržišni kapital, tržišta za prodaju proizvoda i usluga, slabo privatno preduzetništvo itd. Srbija, u ruralnim krajevima, ima slab nivo obrazovanja i stručnih veština, naročito u domenu upravljanja gazdinstvom. Mala i srednja preduzeća u ruralnim područjima rade za lokalno tržište, ali ne ulažu dovoljno napora u kvalitet usluga i proizvoda. Ograničavajući faktori poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, na međunarodnom tržištu, ogledaju se u: nedovoljnom asortimanu, neistraženom tržištu, nedostatak novih proizvodnih linija, nedostatak standarda, sporom prilagođavanju itd. Jedan od ozbiljnijih problema, sa kojima se u proteklom periodu suočava Srbija, je finansiranje. Postoji još uvek nizak nivo izdvajanja sredstava za podsticaj agrara iz nacionalog budžeta. Učestale su promene i kolebanja u finansiranju poljoprivrede. Ne postoji utvrđen iznos, koji bi obezbedio stabilnost i sigurnost seljacima. Još uvek u potpunosti nije stvoren povoljan privredni ambijent, koji bi privukao strane investicije da više ulažu u poljoprivredu (MPZŽS, 2014).

„Održivi razvoj poljoprivredne proizvodnje, prerade i trgovine, kao integrisan sektor, obezbeđuje proces industrijalizacije i ukupnog ekonomskog razvoja i doprinosi smanjenju postojećih razlika u regionalnim i ruralnim područjima“ (Bugar, 2011).

Sektor stočarstva, proizvodnje i prerade mleka je najveći u srpskoj poljoprivredno-prehrambenoj proizvodnji. Zauzima učešće od oko jedne trećine u ukupnoj vrednosti poljoprivredne proizvodnje. Postoji potreba za povećanjem proizvodnje u ovom sektoru. Srbija raspolaže povoljnim razvojnim resursima u ovoj oblasti (koji su nedovoljno iskorišćeni) i suočena je sa velikim brojem izazova. Da bi srpsko mlekarstvo postiglo standarde i konkurentnost na EU tržištu, mora da sprovede bolju zaštitu životne sredine i higijenu. Potrebno je da se izvrše velike izmene u objektima i opremi, sprovede bolja organizacija u upravljanju. Samo 6, od 56 fabrika, ima uslov za izvoz mlečnih proizvoda u EU. Srbija ima potrebu za povećanjem i poboljšanjem stočnog fonda i tehničke opremljenosti u cilju plasmana svojih proizvoda. Broj gazdinstva koji ispunjava standarde EU je jako mali. Na osnovu toga, ulaganje u sektor treba da bude usmeren na adekvatan smeštaj životinja, skladištenje hrane i upravljanje stajnjakom (MPZŽS, 2017).

Srbija raspolaže značajnim geografskim i prirodnim resursima koji su povoljni za formiranje kvalitetne biljne proizvodnje. Tome treba dodati plodno zemljište, koje je, prema stepenu zagađenja, daleko ispod zemljišta EU. Najveći deo u proizvodnji voća i povrća zauzimaju porodična gazdinstva. Podsektor čini oko 20% ukupne proizvodne vrednosti u agraru. Po podacima iz 2012. godine,

površina pod voćem iznosila je 239.846 ha. Više od polovine (oko 54%) gazdinstva se bavi proizvodnjom voća na površinama oko 5 ha. Prema podacima RSZ, najzastupljenija proizvodnja, za period od 2010. do 2012. godine, je: šljiva (42.3%), jabuka (19.4%), višnja (8.1%), malina (7.6%), jagoda (2.9%), kupina (2.8%) itd. Oko 40% zemljišta zauzima proizvodnja povrća na površinama koja su ispod 5 ha i to: krompir (36%) kupus i kelj (16%), dinja i lubenica (12%), paradajz (10%), paprika (8%), luk (7%), krastavac (3%), grašak (2%), pasulj (1.7%), boranija (0.7%) itd. U Srbiji se proizvede, preradi i proda 15% povrća i 20% voća. Iako ovaj podsektor u poljoprivredi, poslednjih godina, dobija na značaju i on je suočen sa mnogim problemima, najviše zbog velikih početnih ulaganja i investicija, zbog duže vremenskog roka odplate uloženi sredstava (naročito u voćarstvu), loše mehanizacije, loše infrastrukture itd. Većina hladnjača je zastarela i nije klimatizovana. Mali procenat ima UNK tehnologiju i kvalitet sistema HACCP i ISO standarde. Samo oko 50% objekata je potpuno opremljeno za termičku obradu pa zbog toga nastaju veliki gubici i pad kvaliteta. Postoji veliki potencijal i sve više dobija na značaju izvoz konzerviranog, zamrznutog (80%) i suvog voća i povrća. Izvoz voća je proteklih godina doneo značajan razvoj poljoprivrede. Za tržište EU, kao zamrznuta, najprofitabilnija je malina; a za Rusku Federaciju, Nemačku, Austriju i skandinavske zemlje - jabuka (MPZŽS, 2017).

„Stvaranje uslova za efikasnu proizvodnju neophodan je preduslov povećanja izvoza, jer jedino ukoliko je voćarska proizvodnja organizovana na tržišnim osnovama, moguće je stvoriti viškove proizvoda koje je moguće plasirati na inostrana tržišta. U tom smislu, neophodne su adekvatne mere iz domena ekonomske politike, na makro i mikroekonomskom nivou, kako bi se povećala proizvodnja voća u Srbiji“ (Miletić i sar., 2017).

Srbija i u pogledu ratarstva ispunjava sve uslove i raspolaže vitalnim resursima za kvalitetnu proizvodnju. Najveće površine poljoprivrednog zemljišta u Republici su pod žitaricama. Po podacima FAO, Srbija je na 19. mestu u svetu po proizvodnji kukuruza, a na 35. mestu po proizvodnji pšenice. Po proizvodnji šećerne repe ubraja se u najveće proizvođače, ne samo u EU, već i u svetu. Najveći proizvođači su poljoprivredna gazdinstva svih tipova. I u ovom podsektoru postoje značajni problemi koji usporavaju i umanjuju proizvodnju. Ratarstvo zaostaje u tehnološkom i proizvodnom procesu dosta u odnosu na članice EU (MPZŽS, 2017).

Od siromašne i nerazvijene zemlje Srbija se, zahvaljujući industrijalizaciji, nakon drugog svetskog rata, svrstala u red srednje razvijenih zemalja. Tome je, dobrim delom, doprineo i sektor poljoprivredno-prehrambene proizvodnje. Nakon krize devedesetih, sektor industrije, nalik ostalim sektorima, doživeo je značajan privredni pad. Od tada ima tendenciju stalnog opadanja i suočen je sa velikim brojem problema. Potencijal prehrambene industrije nalazi se u proizvodnji bezbedne hrane visokog kvaliteta i primeni novih standarda (ISO 9000 i ISO 14000, HACCP sistem kaliteta, ISO 22000 itd). Zakon o

bezbednosti hrane stupio je na snagu 2009. godine. Usklađen je sa regulativom EK 178/2002 i Regulativom EK 882/2008, koju definiše nadležnost Ministarstva poljoprivrede i zaštite životne sredine MPZŽS i Ministarstva zdravlja MZ. Zakon se odnosi na poboljšavanje konkurentnosti i povećanje proizvodnje, usklađivanje sa „acquis communautaire“, obuke inspektora za kontrolu ispunjavanja državnih i standarda EU itd. (MPZŽS, 2017).

Otežavajuća okolnost Srbije je ta, što se nalazi na putu dva integraciona procesa: članstvo za EU i prijem u Svetsku trgovinsku organizaciju (STO). Vlada Republike Srbije je 19.11.2004. godine donela odluku da podnese zahtev za članstvo u STO, koji je važan element razvojne strategije zemlje u tranziciji i uslova za pristupanje u EU. Jedna od osnovnih delatnosti STO je međunarodna trgovina robom i ima za cilj smanjenje carinskih i necarinskih prepreka. STO obezbeđuje liberalizaciju svetske trgovine, daje doprinos vođenju svetske ekonomske politike i rešava trgovinske sporove između država. Takođe, utiče na sprečavanje širenja zaraznih bolesti i zaštitu zdravlja ljudi itd. Ciljevi STO su: povećanje životnog standarda stanovništva država članica, povećanje zaposlenosti, stabilan rast privrede zemalja članica i rast tražnje, povećanje proizvodnje i spoljnotrgovinske razmene. Između ostalog, utiče na: zaštitu životne sredine, održivi razvoj i optimalno korišćenje svetskih prirodnih bogatstava. Kao i na ekonomski razvoj, način koji je usklađen sa potrebama i interesima članica, na različitim nivoima razvijenosti.

Efikasni pregovori za članstvo u STO mogu da traju i do tri godine. Međutim, kod nekih zemalja u tranziciji (Litvanija, Hrvatska itd) trajali su više od 7 godina. Jedan od sporazuma u trgovini robom je i sporazum o poljoprivredi, liberalizaciji međunarodne trgovine poljoprivrednim proizvodima. Od 26. aprila. 2015. godine, Srbija sa još 23 zemlje, uključena u monitoring (Đurović, 2012).

Novembra 2000. godine, Srbija je dobila preferencijalni status, gde su poljoprivredno-prehrambeni proizvodi sa ovih porstora bili oslobođeni svih dažbina prilikom ulaska na tržište EU. Međutim, i pored liberalizacije tržišta, nije bilo ustupaka koji su mogli da se načine pa je tek sporazumom o stabilizaciji u potpunosti otvoreno ovo pitanje. Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju sa EU, Srbija je potpisala 29.04.2008. godine i obuhvata sve aspekte međusobnog odnosa (ekonomskog ponajviše). Sporazum se, sa aspekta poljoprivrede, uključuje stvaranje zone slobodne trgovine, tj uvoz poljoprivredno-prehrambenih proizvoda i proizvoda iz ribarstva (ukupno 2450 proizvoda) poreklom iz EU. Time su skinute carinske dažbine, a liberalizacijom je obuhvaćeno 85% trgovine iz oblasti agrara. Zona slobodne trgovine uspostavljena je 2014. godine, kada je smanjena carina na uvoz proizvoda iz Unije. Pored carina i kvota, sporazum proširuje i pravila konkurentnosti i intelektualnih svojina, zaštitu potrošača i domaće privrede, standardizaciju itd. Odlukom Evropskog saveta, Srbija je 01.03.2012. godine, dobila status kandidata, a 21.01.2014. godine otpočela proces pregovora u Briselu. Na prvoj konferenciji održanoj između Srbije i EU, započeo je analitički pregled i usklađivanje zakonodavstva, prava itd. Za

poljoprivredu i ruralni razvoj, „eksplanatorni skrining“ održan je od 18. do 20. marta 2014. godine, gde je, od strane EU, ocenjena crvenom bojom (potreban je značajan napor za razliku od drugih poglavlja) (MPZZŠ, 2014).

U proteklom periodu bilo je dosta podrške i pomoći koje je EU sprovela i donirala Srbiji na njenom putu ka usklađivanju sa standardima CAP i pridruživanju zajednici evropskih naroda. Neki od značajnih donatora su: Austrija, Nemačka, Češka, Japan, Švajcarska, Švedska itd. Norveška vlada izdvojila je 1 milion evra za pomoć Srbiji u okviru projekta „Unapređenje organizacije rada zemljoradničkih zadruga u Srbiji po Norveškom modelu 2001. godine“. Cilj je bio unaprediti poslovanje novih i postojećih zadruga i zemljoradničkih udruženja. Projekat Danske vlade sproveden u periodu od 2010. do 2014. godine na jugu Srbije „Sprovođenje programa privrednog sektora za podršku voćarstva i sektora gajenja jagodičastog i bobičastog voća na jugu Srbije“, odnosio se na tehničku pomoć podrške od 4 miliona evra i donaciji od 5 miliona evra. Partnerstvo za revitalizaciju ruralnih područja, donacija vlade Rumunije od 2010. do 2011. godine, omogućilo je budžet od 0.2 miliona evra za jačanje ruralnog društvenog kapitala i promovisanje ruralnog razvoja. Srbija za program SAPARD imala je na raspolaganju 1.45 miliona evra (MPZZŠ, 2017).

IPA podrška pomoći Srbiji odnosila se na integraciju i sprovođenje reforme koja ispunjava zahteve EU. Program je imao za cilj poboljšanje društveno ekonomskog stanja i saradnje sa susedima. U okviru IPA sprovedeno je nekoliko programa: za jačanje kapaciteta i institucionalne pripremljenosti za IPARD, iz oblasti bezbednosti i standarda i iz oblasti zdravlja životinja. Na osnovu podataka ministarstva poljoprivrede i zaštite životne sredine (MPZZŠ, 2014), neki od najznačajnijih projekta su:

-Projekat „IPA 2007“, izgradnja kapaciteta za sprovođenje politike ruralnog razvoja u skladu sa EU standardima. Izdvojeno je 4.5 miliona evra namenjenih za jačanje kapaciteta i stručnosti „Uprave za agrarna plaćanja“ i „Upravljačkog tela“;

- Projekat „IPA 2008“, usaglašenja nacionalnih propisa u oblasti registracije i kontrole sredstava za zaštitu bilja sa propisima EU i primena novih zakonskih propisa. Izdvojen je budžet od 1.2 miliona evra;

-Projekti svetske banke. Tranziciona reforma poljoprivrede republike Srbije. STAR pokrenut decembra 2008. godine.

-Projekat „IPA 2010“, „Sistem računovodstvenih podataka na poljoprivrednim gazdinstvima FADN“. Izdvojeno je 2 miliona evra. Cilj je bio da se unaprede ekonomski, finansijski i podaci o učinku na srpskim poljoprivrednim gazdinstvima;

-„IPA 2010 OU“ tehnička pomoć za Nacionalni fond u okviru Ministarstva finansija u Srbiji za pripremu IPA komponente V, cilj je završetak procedure standarda paketa akreditacije IPARD za nacionalni fond;

-,IPA 2011“, EU pomoć upravljачkom telu srpskog ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede u sardnji sa IPARD program od 2014 do 2020. godine, podrška u akreditaciji i obuci;

-,IPA 2012“, jačanje kapaciteta za unapređivanje objekta za proizvodnju hrane i upravljanje sporednim proizvodima životinjskog porekla, izdvojeno 2 milliona evra itd.

-Maja 2013. godine, zajam od 12.5 miliona evra i GEF ugovor od 4.5 miliona USD. Cilj je konkurentnost srpske poljoprivrede.

-projekat agencije UN, održivi turizam za ruralni razvoj itd (MPZZS, 2014).

Za finansiranje poljoprivrede i ruralnog razvoja Srbija je iz svog budžeta, u proteklom periodu, izdvojila značajna sredstva za subvencije, koja su uložena u: poljoprivredna gazdinstva, izgradnju objekta, za podizanje zasada voćnjaka i vinograda, kupovinu stoke, osavremenjavanje opreme, modernizaciju mehanizacije itd. U periodu od 2006. do 2013. godine, 33 korisnika dobilo je 469.651.270.9 RSD, za izgradnju standardizovanih hladnjača i sušara. U periodu od 2010. do 2012. godine, izdvojeno je 80.942.036,63 RSD, koje su date korisnicima za nabavku mašina. Za podizanje zasada voća od 2002. do 2012. godine, izdvojeno je 1.377.114.326 RSD, koje su dobila 3.789 korisnika. U 2011. godini, dato je 280.000.000 RSD za unapređenje proizvodnje i prerade mleka, mesa, voća i povrća. Za podršku razvoja seoskog turizma, u 2013. godini izdvojeno je 712.112RSD. Za 2013. godinu, Republika je potrošila 27.5 milijardi RSD. Na direktna plaćanja, izdvojeno je 94.4%, za ruralni razvoj subvencije su iznosile 1.1 milijardu RSD itd (MPZZS, 2017). Nakon maksimalno izdvojenih sredstava za poljoprivredu 2008. godine, dolazi do pada 2009. godine i postepenog oporavaka između 2010. i 2011. godine (nivo budžeta ne prelazi 34 milijarde RSD). U periodu od 2012. do 2014. godine, dolazi do izraženog rasta budžetskih sredstava u odnosu na predhodni period, od oko 43.7 milijarde RSD. U periodu od 2015. do 2017. godine, dolazi do pada izdvajanja sredstava za agrar i pada budžeta, koji je nešto iznad 40 milijardi RSD (NPP, 2017).

4. STRATEGIJA POLJOPRIVREDE I RURALNOG RAZVOJA SRBIJE ZA PERIOD OD 2014. DO 2024. GODINE, IPARD PROGRAM

Poljoprivredno-prehrambeni sektor i ruralni krajevi Srbije suočeni su sa mnogim izazovima i problemima, koji smanjuju privredni rast i razvoj i ometaju Republiku Srbiju na putu ka ravnopravnom članstvu u EU. Zbog toga Republika Srbija, za period od deset godina, sprovodi poljoprivrednu politiku i politiku ruralnog razvoja realizacijom: Strategije poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije, za period od 2014. do 2024. godine, uključujući i dva nacionalna programa za poljoprivredu i ruralni razvoj (MPZZS, 2014).

Nacionalna strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja Srbije (NARDS) pripremljena je krajem 2013., a usvojena je 31.07.2014. godine. Odnosi se na prioritete i okvire političkih i institucionalnih reformi u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja, za period od 2014. do 2024. godine (objavljena je u Službenom glasniku RS br. 85/14, od 12.08.2014. godine). Ciljevi strategije su: rast proizvodnje i stabilnost prihoda, efikasno upravljanje javnom politikom, konkurentnost, usklađivanje sa „*acquis communautaire*“, povećano finansiranje, unapređivanje fizičkih i ljudskih resursa. Takođe utiče i na modernizaciju poljoprivrede i uvođenje nove tehnologije, razvoj trgovinskih lanaca, diverzifikacija ruralne ekonomije, poboljšanje društvene strukture itd. Pored pomenutog, cilj strategije odnosi se i na prilagođavanje politike zahtevima domaćeg i stranog tržišta uz tehnološko i tehničko unapređivanje sektora. Kao i na institucionalne reforme, koje se odnose na sprovođenje politike za primenu EU standarda u okvirima ZPP. Na poboljšanje kvaliteta i bezbednost proizvoda, zaštita životne sredine itd. Kako bi se sproveli pomenuti ciljevi, određene su investicije; putem direktnih plaćanja, investicije podrške tržištu i cenama u oblasti ruralnog razvoja (finansiranje kroz IPARD), podrška opštim uslugama i zaštiti bilja, internacionalni razvoj (MPZŽS, 2017).

Nacionalni program za poljoprivredu i ruralni razvoj Republike Srbije predstavlja operativni program koji definiše opšte i specifične ciljeve politike, strateške i pravne okvire, dinamiku prilagođavanja, kao i elemente neophodne za implementaciju. To je plansko-tehnički dokument, komplementaran IPARD programu, koji se sastoji od analiza i ocene, zahteva EU, priloga i sugestija. Sadrži mere direktnih plaćanja, mere uređenja tržišta, kao i posebne podsticaje i kreditnu podršku. Vlada republike Srbije je 30.12.2017. godine izdala novi Nacionalni program za poljoprivredu i Nacionalni program za ruralni razvoj za period od 2018. do 2020. godine, koji predstavlja dalju razradu strategije i postojećih programa (NPP, 2017).

IPARD (Instrument for Preaccession Assistance for Rural Development) program obuhvata period od 2014. do 2020. godine. To je instrument pomoći namenjen ruralnom razvoju, dostizanju evropskih standarda i podizanju konkurentnosti. Srbija nema dovoljno konkurentnih proizvoda (niska efektivnost, veliki troškovi, nestabilni uslovi proizvodnje). Zbog toga IPARD mere nastoje da investiraju u razvoj, kako bi se povećala produktivnost. Cilj investicije IPARD programa za Srbiju odnosi se na restrukturiranje i modernizaciju poljoprivredno-prehrambenog sektora. Usklađivanje sa standardima EU u okviru bezbednosti hrane (veterinarski, fitosanitarni i ekološki). Upravljanje zemljištem na održiv način, organska proizvodnja i druge agroekološke prakse. Program treba da definiše mere za podršku u skladu sa aktuelnim regulativama, kao i kriterijume i finansijske okvire podrške, u skladu sa regulativama EU, da utiče na jačanje LEADER pristupa. Struktura programa odnosi se na: analize stanja (SWOT), detaljan opis mera i strategije poljoprivrede i ruralnog razvoja, prikaz finansijskih tabela i proces komunikacije programa, razgraničenje sa nacionalnim merama za

ruralni razvoj i institucije, organizacije u procesu realizacije programa itd. Način funkcionisanja IPARD programa sprovodi se: kroz objavu konkursa i javni poziv, popunjavanje aplikacionih formulara, prijema i registracije zahteva za odobrenje projekta. Nakon toga, dolazi do provere procesa prihvatljivosti zahteva i korisnika (kontrolana licu mesta i administrativna obrada rezultata kontrole). Kada se izvrši bodovanje i rangiranje, donosi se odluka i zaključivanje ugovora o korišćenju podsticajnih sredstava iz IPARD programa (MPZZS, 2017).

Mere tehničke pomoći i troškovi IPARD programa imaju za cilj da pomognu u sprovođenju i nadzoru programa. IPARD fondovi, jačanjem socijalnog kapitala i tržišnih veza, treba da ojačaju ruralno područje i doprinesu održivom razvoju i razvoju ekonomske aktivnosti (kroz razvoj poslovne aktivnosti). Oni, takođe, utiču i na: razvoj turizma, otvaranje radnih mesta, direktna uvećanja prihoda gazdinstva, poboljšanje kvaliteta života a samim tim na smanjenje depopulacije ruralnih područja. Proces za korisnike odnosi se najpre na: investicije sopstvenim sredstvima, završetak investicija, svi računi + PDV plaćeni u celosti. Zahtevi za isplatu moraju da budu sa originalnim računom i ostala potrebna dokumentacija. Proces provere prihvatljivosti zahteva za isplatu vrši kontrola na licu mesta. Nakon toga, vrši se administrativna obredba rezultata kontrole, odluka o isplati, isplata, i, nakon 5 godina, ponovljena kontrola. Korisnici mora da ispune opšte i specifične kriterijume prihvatljivosti projekta i biznis plana u okviru prihvatljivih troškova i aktivnosti, kako bi dobili pomoć i investicije. Prihvatljiv trošak je stvarni trošak sprovođenja finansijske aktivnosti, koji mora da bude opravdan dokumentima i računima. Projekti treba da budu pripremljeni u skladu sa pravilima Komisije i standardima EU. Upravljačko telo sastavlja akcioni plan, predviđene mere tehničke pomoći gde, nakon toga, IPARD podnosi odboru za plaćenje saglasnost (MPZZS, 2017).

Tabela 1. Maksimalan indikativni doprinos EU za ipard fondove u mil. EUR, 2014-2020

Godina	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2014-2020
Ukupno (mil. EUR)	0	15	20	25	30	40	45	175

Izvor MPZZS 2017

Na osnovu podataka Ministarstva poljoprivrede i zaštite životne sredine (MPZZS, 2017), IPARD program u Srbiji se odvija putem sledećih mera:

1. Mere IPARD programa za investicije i fizičku imovinu poljoprivrednih gazdinstva, imaju za cilj povećanje produktivnosti i konkurentnosti gazdinstva. Mere se odnose se na sektore mesa, mleka, voća i povrća i useve. Krajnji korisnici su poljoprivredni proizvođači ili grupe proizvođača, upisani u registrator gazdinstva. Korisnici treba da dokažu da nemaju bilo kakve neizmirene obaveze prema državi u trenutku podnošenja prijave. Potrebno je da pošalju potpisanu izjavu da nisu aplicirali za isto ulaganje kod drugih EU i/ili državnih fondova. U slučaju, kada korisnik nije vlasnik imanja ili zemljišta gde

će se investicija vršiti, mora da podnese ugovor o lizingu ili zakupu, koji pokriva period od najmanje 5 godina, od dana konačne isplate. Projekat za investiranje mora da prati i sprovodi nacionalne i standarde EU i da ispunjava uslove u pogledu zaštite životne sredine. Za investicije preko 50.000 evra, potreban je kompletan biznis plan, a za projekte ispod pomenute cifre, pojednostavljena verzija biznis plana. Podnosilac, pre isplate, donosi potvrdu o poštovanju standarda, da dokaže svoja iskustva i znanja iz oblasti poljoprivrede (diplome obrazovanja i praksa od namanje 3 godine iz agrara). Intezitet pomoći EU i stopa doprinosa iznosi: 60% ukupnih prijavljenih troškova, 65% za mlade poljoprivrednike mlađe od 40 godina, 70% u planinskim oblastima. Za voće i povrće minimalni iznos povraćaja sredstava je 5.000 evra, maksimalni 700.000 evra. Za sektor mleka i mesa, minimalni iznos je 5.000 evra, a maksimalni 1.000.000 evra.

2. Mere investicije u fizičku imovinu za preradu i marketing poljoprivrednih proizvoda i proizvoda ribarstva. Prehrambena industrija i marketing u Srbiji zahtevaju značajnu podršku u oblasti modernizacije tehnologije, jačanje trgovinskih lanaca, poboljšanja efikasnosti proizvodnje i kvaliteta proizvoda itd. Prioriteti sektora odnose se na mleko i mlečne proizvode, meso i proizvode od mesa, sektor voća i povrća. Specifični uslovi, u odnosu na predhodne pomenute mere, je da su korisnici preduzetnici i pravna lica (mikro, mala i srednja preduzeća). Ako korisnik nije vlasnik, mora da ima ugovor na najmanje 10 godina i da račun nije blokiran. Korisnik za preradu mleka, mora da ima dnevni kapacitet od 3.000–100.000 litara. Za meso, maksimalni kapacitet je 10 goveda, 50 svinja, ovaca ili koza ili 5.000 jedinki živine. Za voće i povrće uslove ispunjavaju samo mikro, mala i srednja preduzeća. Prihvatljivi troškovi odnose se na investicije za izgradnju ili unapređivanje imovine, kupovinu novih mašina i opreme, opšte poslove itd. Investicije se ne mogu značajno menjati 5 godina. Investiciona pomoć iznosi 50% ukupno prihvatljivih troškova ili maksimum 60% na investicije koje se odnose na skladištenje otpada. Za preradu mleka maksimalni iznos povraćaja sredstava iznosi minimum 10.000 evra do maksimalnog iznosa od 2.000.000 evra. Za preradu mesa, voća i povrća 10.000-1.000.000 evra.

3. Agro-ekološke mere, organska poljoprivreda i klimatske promene. Organska proizvodnja nije imala veliki napredak proteklih godina u Srbiji. Iako Republika raspolaže kvalitetnim zemljištem i klimatskim uslovima, koji su povoljni za ovaj vid proizvodnje. Organska proizvodnja ima značaj, kako za domaću proizvodnju, tako i za izvoz, kao i veliku ulogu u zaštiti i očuvanju životne sredine. Prelazak na organsku proizvodnju ne bi bio otežavajuća okolnost, imajući u vidu da se veći broj gazdinstva bavi proizvodnjom na tradicionalan način. Organska proizvodnja dala bi veći doprinos održivom upravljanju resursima i prilagođavanju klimatskim promenama. Srbija će morati da poveća ovaj vid proizvodnje, pre i nakon pristupanja EU, kako bi obezbedila konkurentnost organske proizvodnje i izvoz. Intezitet pomoći biće na nivou od 100%

prihvatljivih troškova. Doprinos EU iznosiće 85%, a preostalih 15% obezbediće se iz nacionalnog budžeta

4. Strategija ruralnog razvoja po LEADER principu, osmišljena od strane EU, za razvoj ruralnih područja. LEADER nastoji da: ojača društveni kapital, pojača ekonomsku aktivnost, podstiče, podrška dobrom upravljanju, sprovođenju obuke i edukacije itd. Da na inovativne načine rešava stare i nove probleme i stvori uslove za nova zapošljavanja. Program će biti sproveden kroz mere tehničke pomoći, kroz tekuće troškove i male projekte saradnje. Sprovođenje strategije lokalnog razvoja i sticanje veština animiranja stanovništva na LAG teritoriji. Podrška prihvatljivih troškova obezbeđuje se iz EU i nacionalnog budžeta u iznosu od 100 % (90% EU i 10% Republika Srbija).

5. Mere diverzifikacija poljoprivrednih gazdinstva i razvoj poslovanja. To je težnja ka poboljšanju mogućnosti za zapošljavanje u ruralnim područjima, razvoju ekonomske aktivnosti, poboljšanju kvaliteta života itd. Investiciona podrška razvoju turističkih objekata i usluga za poljoprivredne proizvođače, razvoju turističkih i rekreativnih aktivnosti. Visina pomoći iznosi 65% od vrednosti investicije. Iznos ukupnih prihvatljivih investicija iznosi od 5.000-300.000 evra

6. Tehnička pomoć, nastoji da pomogne u sprovođenju i praćenju programa, kao i njenu eventualnu izmenu. Ciljevi se odnose na podršku: za praćenje programa, za posete i seminare, za procenu programa, odgovarajući protok informacija, publicitet itd. Korisnik ove mere je UT IPARD II program (MPZZS, 2017).

I pored velikog broja primenjenih propisa i usaglašavanja CAP sa agrarnom politikom Republike Srbije, postoje velika kašnjenja i nedovoljna posvećenost jednog od najtežih poglavlja u pregovorima. I u Srbiji dolazi do sličnih propusta, koje su činili bivši kandidati za prijem. Na osnovu podataka, (IPARD Srbija, 2018) za pomenuti program, Evropska Unija je izdvojila bespovratna sredstva do kraja 2020. godine, u ukupnom iznosu od 229.970.558 evra. Od toga, za investicije u fizičku imovinu poljoprivrednih gazdinstva 101.386.667 evra. Za investicije u fizičku imovinu za preradu i marketing poljoprivrednih proizvoda 82.946.667 evra. Za diverzifikaciju poljoprivrednih gazdinstva i razvoj poslovanja 23.333.333 evra. IPARD program, po najavi, trebalo je da počne sa primenom u jesen 2015. godine, ali došlo je do izvesnog kašnjenja pripreme javnog sektora za vođenje programa (postupak upravljanja raspodelom i kontrolom donacija). Prvi konkurs za investicije u fizičku imovinu poljoprivrednika aktivan je od 25.12.2017. godine. Jedan od razloga dvogodišnjeg kašnjenja programa bio je i problem u adaptaciji zgrade Uprave za agrarna plaćanja, koji je otklonjen.

Osim zakonodavnih, administrativnih i organizacionih kašnjenja, kao ključnih u realizaciji sprovođenja procesa, jedan od razloga je i to, da postoji jako mala zainteresovanost proizvođača iz Srbije za pomenuti program. Loša marketinška kampanja, mala obaveštenost o ovim podsticajima, kao i uverenje

budućih korisnika da ovaj novac, koji EU daje za razvoj poljoprivrede i ruralni razvoj, neće biti dostupan svakom poljoprivredniku. Na osnovu izvora (Južna Srbija Info, 2017) za poljoprivrednu proizvodnju u opštini Aleksinac, polovinom 2017. godine, otpočele su pripreme za realizaciju "IPARD" programa Evropske unije. Na osnovu dosadašnjeg iskustva poljoprivrednika iz tog kraja, postoje opravdani razlozi da se novac u potpunosti neće iskoristiti. Iz budžeta za subvencije za 2017. godinu je izdvojeno ukupno 25 miliona dinara, od toga 12 miliona je izdvojeno za stočni fond, a 13 miliona za uređenje poljoprivrednog zemljišta i puteva. Ova sredstva nisu bila u potpunosti iskorišćena.

Ovakvi propusti mogu da nanese velike posledice po srpski agrar i ruralni razvoj, jer samo sa razvijenom lokalnim samoupravom može se stvoriti jaka poljoprivredna celina. Loše sprovedena strategija i organizacija programa podrške EU, mogu da izazovu ozbiljna kašnjenja u procesu pridruživanja i primeni standarda EU. Ruralno područje opštine Aleksinac, nalik ostalim opštinama u Srbiji, gde je poljoprivreda noseći stub privrednog razvoja i osnovno zanimanje velikog dela stanovništva, suočeno je sa ozbiljnim problemima i malo se napora ulaže na njihovo rešavanje. Veliki potencijali prirodnih i razvojnih resursa nisu iskorišćeni u dovoljnoj meri. Agrar se susreće sa problemima, kao što su: zastarela mehanizacija, usitnjeni posedi, nedovoljna primena agrotehnike, nedostatak znanja, neorganizovan otkup i niske cene, nedostatak navodnjavanja itd. Postojeća poljoprivredna udruženja su slaba i nedovoljno organizovana, a opštinska pomoć nedovoljna za rešavanje čak i najosnovnijih pitanja i problema. Nedostaju prerađivački kapaciteti, organizovan i regularan otkup proizvoda. Potrebno je jačanje industrijskih poljoprivrednih gazdinstva, povećanje konkurentnosti, razvoj zadrugarstva, prilagođavanje proizvođača tržišnim uslugama, a i standardima EU, nova tehnologija i edukacija, stvaranje efikasnih poljoprivrednih institucija i organizacija itd. (SLEROA, 2016).

ZAKLJUČAK

Implementacijom agrarne politike i primenom njenih zakona stvoren je siguran ambijent za poslovanje i privredni rast u EU. Došlo je do povećanja procesa proizvodnje i prerade hrane, što je Uniju svrstalo u jednog od najvećih konkurenata u izvozu i uvozu na svetskom tržištu. Srbija je u proteklom periodu otpočela strukturne reforme agrarne politike primenom raznih strategija i programa i načinila značajne korake. Usaglašavanje standarda zajedničke poljoprivredne politike i agrarne politike Srbije, nije samo uslov za članstvo u EU. Njenom primenom došlo bi se do povećanja proizvodnje, poboljšanja kvaliteta proizvoda, konkurentnosti na tržištu, povećanja uvoza i izvoza, modernizaciji opreme i uvođenju novih tehnologija itd. Samim tim, došlo bi se do poboljšanja društveno-ekonomskog života, povećanja standarda stanovništva, razvoja ruralne sredine i oporavka zemlje i srpske privrede u celini. Razne investicije i donacije dale su nadu srpskom poljoprivredniku da ostane na selu i

razvija svoje gazdinstvo i proizvodnju, negujući standard EU i uz očuvanje svoje životne sredine i ambijenta. Kao što se iz rada može zaključiti, sektor poljoprivrede je veliki i veoma zahtevan, donosi sa sobom dosta zakona i propisa za čiju realizaciju treba mnogo vremena i velika organizacija. Sve su to razlozi da se ozbiljno shvati značaj ove politike, šta ona sa sobom donosi i koliko je ona važna za srpsku posrnu privredu. Učešće u reformi nije samo na snazi mišića vlade i ministarstva, već svih onih koji su uključeni u poljoprivredni i ruralni razvoj i proizvodnju. Zbog toga se procesi moraju ubrazati i iz ove oblasti, jer je potrebno još dosta usaglašavanja, kako bi se u potpunosti standardizovao proces i kako ne bi došlo do zastoja u pregovorima i pristupanju Uniji. Raditi na edukaciji i obrazovanju, ne samo poljoprivrednika i preduzetnika, već i celokupnog administrativnog aparata. Potrebno je pojačati marketing i promociju sela i turizma u cilju smanjenja migracija, koje su, godinama, sve izraženije, naročito kod mladih i visoko obrazovanih ljudi.

LITERATURA

- Babović, Tasić (2013). *Agroekonomska i ruralna politika Evropske unije*. Fimek, Novi Sad.
- Bugar, D., Papić, N. (2011). Konkurentnost agrobiznis sektora Srbije u funkciji poboljšanja spoljnotrgovinske razmene, *Škola biznisa*, br. 3/2011.
- Đurović, G. (2013). Svjetsko tržište i globalizacija i Međunarodni ekonomski odnosi. Preuzeto sa Interneta, Fakultet političkih nauka, Podgorica.
- IPARD Srbija 2018; SIM CERT D.O.O, Kruševac, Poslovni konsalting, office@simcert.co.rs; <https://ipard.co.rs/index-l.html>, pristupljeno 2018. godine.
- Južna Srbija Info (2017); Za poljoprivrednu proizvodnju Aleksinca 150 miliona evra, <http://www.juznasrbija.info/lat/biznis/poljoprivreda/za-poljoprivrednu-proizvodnju-aleksinca-150-miliona-evra.html>, pristupljeno 2018 godine.
- Lampkin N: *Organic Farming*. Farming Press, CK, 1999.
- Lukas Visek(2007): *EU rural development policy 2007-2013, Regional Workshop on EU Rural Development Programme 2007-2013 and its application to land consolidation*, Prague
- Mihajlović, B. (2011). Agrarna politika zemalja Evropske Unije, Poljoprivredni portal Agropod, preuzeto sa interneta 2018. godine, <http://www.agropod.rs/aktuelnosti/reportaze/agrarna-politika-zemalja-evropske-unije/>
- Miletić D, Sovtić K, Pavlović R; (2017). Voćarstvo kao izvozna šansa privrede Republike Srbije Međunarodni sinpozijum u upravljanju prirodnim resursima, Zbornik radova, Fakultet za menadžment Zaječar, ISBN 978-86-7747-566-6, preuzeto 2017 godine.
- Ministarstvo poljoprivrede i zaštite životne sredine-MPZŽS (2014). Republika Srbija IPARD program, Beograd, <http://www.minpolj.gov.rs/wp->

- content/uploads/datoteke/korisna_dokumenta/IPARD_II_Program_SRP_prva_verzija_20012015.pdf, preuzeto 2017. godine.
- Ministarstvo poljoprivrede i zaštite životne sredine-MPZŽS (2017). IPARD program za Republiku Srbiju, za period od 2014-2020. godine, <https://ipard.co.rs/doc/srbija-ipard-2-program.pdf>, preuzeto 2018. godine
- Nacionalni program za poljoprivredu za period od 2018-2020. godine (2017); <http://www.minpolj.gov.rs/download/Uredbe/Zakljucak-i-Nacionalni-program-za-poljoprivredu-za-period-2018-2020.pdf>, preuzeto 2018.
- Nikolić R., Mihajlović D., (2017); *Ekonomija prirodnih rasursa*, Fakultet za menadžment Zaječar, ISBN:978-86-7747-559-8
- Snežana Janković(2009): *Evropska unija i ruralni razvoj Srbije*, Institut za primenu nauke u poljoprivredi, Beograd, ISBN: 978-86-81689-25-7
- Strategija lokalnog ekonomskog razvoja opštine Aleksinac –SLEROA,2016-2020, (2016) Aleksinac.
- Wilkinson, A. (2008): *The SAPARD instrument on the eve of accession*
- Živadinović, B., Milovanović, M. (2011). *Vodič kroz EU politike – Poljoprivreda*, Beograd, Evropski pokret u Srbiji.

Scientific paper

Received: 19. 9. 2017.

Accepted: 28. 3. 2018. (pp. 117-140)

UDC 339.924:338.43(497.11)

339.96(4-672EU)

COBISS.SR-ID 262410508

AGRICULTURAL POLICY AND RURAL DEVELOPMENT OF THE EUROPEAN UNION AND SERBIA

Ivan Stojanović¹
Aleksandar Manić²
Nenad Nerić³

ABSTRACT

The agricultural sector in the economic structure of the European Union (EU) is given the highest importance and for its financing, the biggest funds from the budget are allocated. New EU reforms highlight the importance of rural development through the application of various programs and strategies. The reconstruction and prosperity of the Serbian Agrarian and Rural Development is in implementation and acceptance of CAP (Common Agricultural Policy). Over the past decades Serbia has made significant steps to implement the EU policy mechanism, however the CAP is extensive, requires a lot of time and much more effort from so far invested in order to carry out the complete sector standardization. It is necessary to point to the basic principles CAP, to point to the current state of agriculture in Serbia and to apply regulations, to educate and motivate the whole agrarian machinery and farmers, strengthen marketing, etc. The most important thing is to speed up processes and give greater importance to the alignment of CAPs agriculture of Serbia, so that there would be no delay in accepting the EU's equal membership.

KEY WORDS

CAP, AGRARIAN REFORMS, RURAL DEVELOPMENT, AGRARIAN POLICY OF SERBIA, IPARD

¹ PhD student, Mercator S doo zreonica banana 804, Vazduhoplovaca 1/11, stojanovicivan44@gmail.com

² PhD student, City Administration Zajecar, Trg oslobođenja bb, aca.manic.za@gmail.com

³ PhD student, Ministry of labor, employment and social, nenad.neric@gmail.com